

Jaar van de Torenvalk laat zien hoe schaars de soort geworden is

Achteraf gezien was het Jaar van de Torenvalk in 2025 een bijzondere keuze. De Torenvalk beleefde dat jaar de laagste broedstand sinds 1980. Door het steeds intensievere grondgebruik raakt een groot deel van het boerenland ongeschikt voor Torenvalken doordat er onvoldoende voedsel beschikbaar is. Om de bescherming van de soort te verbeteren, werden tijdens het Jaar van de Torenvalk diverse onderzoeken uitgevoerd.

Woelmuizen vormen het belangrijkste voedsel van de Torenvalk, met de veldmuis als uitgesproken favoriet. De stand van de torenvalkpopulatie in ons land beweegt daardoor sterk mee met de beschikbaarheid aan muizen. Als muizen schaars zijn, wijken Torenvalken uit naar andere voedselbronnen, waaronder (zang) vogels, regenwormen, kikkers, hagedissen, of meikevers. Die prooien kunnen het gebrek aan muizen echter moeizaam compenseren. De voedselomstandigheden verschillen tussen regio's. Vooral tussen zand- en kleigronden zijn duidelijke verschillen zichtbaar in het voorkomen en de overleving van Torenvalken. We weten echter vrij weinig over regionale verschillen in prooikeuze. In het onderzoek *Wat eet de Torenvalk?* is met behulp van camerabeelden van vijftien verschillende nestkasten verspreid door Nederland onderzocht welke prooien naar de kast werden gebracht als voer voor opgroeiende kuikens.

Grote variatie

De resultaten van het onderzoek bevestigen allereerst dat veldmuizen de belangrijkste prooi voor Torenvalken vormen. Ongeveer de helft van alle aangevoerde prooien betrof een woelmuis. Daarnaast brachten de oudervogels een breed scala aan andere prooien naar de nestkast. Opvallend waren de grote regionale verschillen. Zo werd in een kast in Noordwijkerhout in bijna een derde van de gevallen een zandhagedis aangevoerd. In een kast in Almen bestond maar liefst 82 procent van het dieet uit meikevers. In Kootwijkerbroek werden dan weer opvallend veel regenwormen aangevoerd (35 procent).

Foto: Gejo Wassink

Het jaar 2025 staat inmiddels bekend als een muizenarm jaar. Omdat relatief weinig Torenvalken actief waren in het broedseizoen, waren er blijkbaar nog voldoende muizen beschikbaar voor de vogels die wel aan het broeden waren. Niet iedere afwijkende prooikeuze hoeft het gevolg te zijn van voedselgebrek; het kan ook een pragmatische keuze zijn. Zo bleek het nest in Almen recht boven een struik met veel meikevers te staan. Het vrouwtje uit die kast kon de kevers simpelweg uit de struik plukken. Dat is toch een stuk efficiënter dan elke keer op jacht gaan naar een muis.

Bidden langs de weg

Naar muizen jagen Torenvalken vaak biddend langs de weg. Snel klapwiekend hangt de vogel stil in de lucht en loert naar zijn prooi. Met de telling *Waar bidt de Torenvalk?* wilden we het voorkomen van de soort langs Nederlandse wegen beter in kaart brengen. De telling was zo opgezet dat bijrijders in de auto het aantal Torenvalken en Buizerds bijhielden. Er werd geteld vanaf snelwegen en provinciale wegen. We vroegen niet om hier speciaal voor rond te gaan rijden, maar om een telling te doen als je toch al onderweg was. Via de app Avimap werden de gereden routes vastgelegd en waarnemingen opgeslagen.

Torenvalken per kilometer

Van februari 2025 tot en met januari 2026 stuurden deelnemers 2882 bruikbare tellingen in. In totaal werd tijdens 171.265 kilometer autorijden gelet op deze roofvogels langs de weg. Dat is overigens inclusief vaker gereden routes. De resultaten laten vooral zien hoe schaars Torenvalken zijn geworden. Gemiddeld werd er één Torenvalk per 59,4 gereden kilometer gemeld. Buizerds bleken langs wegen bijna drie keer zo talrijk: gemiddeld één exemplaar per 22 gereden kilometer.

De verspreiding van Torenvalken over Nederland bleek redelijk homogeen. Bij het opdelen van de routes per vak van 25 vierkante kilometer vielen echter wel enkele clusters met hogere gemiddelden op. Dit waren vooral gebieden met veel open grasland. Om deze verschillen goed te kunnen verklaren, is echter gedetailleerder onderzoek ter plekke nodig.

Najaarspiek bleef uit

Tijdens de maanden waarin Torenvalken broeden (april-juli) waren de gemiddelde aantallen per telroute langs de wegen lager dan in de winter. Dit past bij het gedrag van Torenvalken, die in deze periode minder rondzwerven en dichter bij hun broedplekken blijven. Opvallend is echter dat een verwachte piek van Torenvalken in de nazomer en het najaar uitbleef, ondanks de aanwezigheid van uitgevlogen jonge vogels en mogelijk instromende trekvogels uit andere gebieden. Het beeld sluit aan bij de resultaten van een analyse van ringgegevens van Torenvalken. De overleving van jonge Torenvalken blijkt doorgaans laag te zijn en ook die van (sub)adulte Torenvalken is in recente jaren laag. Mogelijk leidt de hoge sterfte onder jonge vogels ertoe dat de trefkans langs wegen in de nazomer slechts beperkt toeneemt. Waar de aantallen Buizerds in het najaar wel duidelijk toenemen, namen die van Torenvalken slechts beperkt toe tot hooguit 1,5 Torenvalk per 100 kilometer.

Vervolg vragen

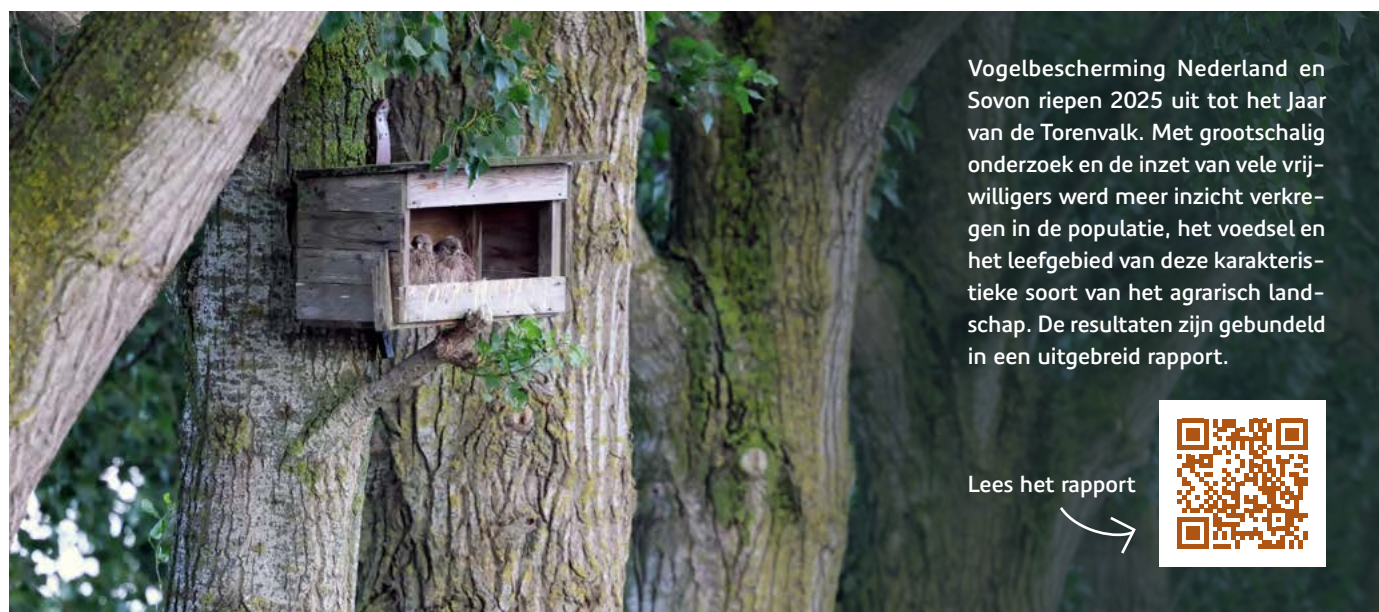
Omdat het voedselaanbod voor de Torenvalk niet alleen regionaal, maar ook van jaar tot jaar kan verschillen, is het zinvol om het dieet-onderzoek bij de Torenvalk meerdere jaren achter elkaar te herhalen. Het uitpluizen van de camerabeelden is momenteel nog een zeer tijdrovende klus, maar wellicht maken toekomstige mogelijkheden van automatische beeldherkenning het onderzoek beter uitvoerbaar. De landelijke torenvalktelling leverde een globaal beeld op van de dichtheden langs snelwegen en provinciale wegen. De vraag waarom sommige wegbermen aantrekkelijker zijn voor Torenvalken dan andere, blijft vooralsnog onbeantwoord. Een andere vervolgvraag gaat over het uitblijven van substantieel hogere aantallen in de nazomer en het najaar. Deed dit verschijnsel zich ook buiten de wegbermen voor, en was het beeld langs de wegen representatief voor de situatie in Nederland als geheel?

Betere bescherming

Voor een betere bescherming van de Torenvalk liggen vooral in het buitengebied kansen. Belangrijk is dat er ruimte is – en blijft – voor overhoekjes en bloemrijke bermen, maar ook kruidenrijke, extensieve graslanden. Hier voelen veldmuizen zich thuis en de Torenvalk daarmee ook. Een zogenaamde muizenruiter kan een extra duwtje in de rug geven. Deze eenvoudige voorziening zorgt voor een 'muizenhotspot' die een extra jachtgelegenheid vormt, niet alleen voor Torenvalken, maar ook voor andere muizeneters zoals de Steenuil. Een andere maatregel die kan werken, is het plaatsen van nestkasten. Om dit te stimuleren stelde Vogelbescherming (roof) vogelwerkgroepen en andere natuurwerkgroepen in de gelegenheid om een aanvraag te doen bij het Torenvalkfonds. In totaal zijn er 54 aanvragen toegekend voor de plaatsing van in totaal 170 nieuwe torenvalknestkasten en 96 palen. Ook zijn zaaigoed en grondbewerking vergoed voor ruim 32.400 vierkante meter kruidenrijke grasland. Het geeft niet alleen de Torenvalk een klein steuntje in de rug, maar ook alle werkgroepen die veel tijd, energie, en soms ook eigen geld investeren in een goede leefomgeving voor Torenvalken in Nederland.

— Marcel Wortel & Albert de Jong

Vogelbescherming Nederland en Sovon riepen 2025 uit tot het Jaar van de Torenvalk. Met grootschalig onderzoek en de inzet van vele vrijwilligers werd meer inzicht verkregen in de populatie, het voedsel en het leefgebied van deze karakteristieke soort van het agrarisch landschap. De resultaten zijn gebundeld in een uitgebreid rapport.

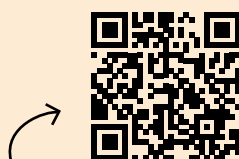
Lees het rapport

Foto: Roy Slaterus

Meer van dit soort artikelen lezen? Word lid van Sovon!

Dit artikel verscheen in Sovon-nieuws. Sovon geeft vier maal per jaar Sovon-nieuws uit. Het blad vormt een belangrijk medium waarmee we onze leden voorzien van onder andere verenigingsnieuws, eerste resultaten uit de projecten en nieuwe publicaties. Leden van Sovon krijgen Sovon-nieuws automatisch thuisgestuurd.

Lees meer over Sovon-nieuws
op sovon.nl/sovon-nieuws

